

КОРОСТІЛЬ Н.Ж.

ЗБЕРЕЖЕННЯ ВЛАСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЗА ЧУЖОНАЦІОНАЛЬНОЇ ВЛАДИ: ДУХОВНЕ ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНСТВА СХІДНОЇ ГАЛИЧНИНИ 1921-1939 рр.

Простежуються основні чинники, що сприяли формуванню і збереженню національної ідентичності українського селянства Галичини протягом 1921-1939 рр.

З особливою рішучістю вістря полонізаційної політики влади II Речіпосполитої спрямовувалося проти духовності українців. Теза лідера польських ендеків Р.Дмовського про “недопустимість повстання Української держави” була засвоєна переважаючою більшістю польського загалу. Дискримінація “русинів” (“русинів”) здійснювалася на всіх рівнях. На кожному кроці українці наштотувалися на активний опір представників влади, пихатість і байдужість. Вони були змушені вести запеклу боротьбу за кожну установу, посаду, призначення й, по суті, за кожне українське слово.

Представники української інтелігенції працювали переважно вчителями або службовцями в кооперативах, що набували щоразу більшої популярності. Новацією стало оволодіння такими спеціальностями, як юриспруденція, медицина, інженерна справа, де монополію довго утримували поляки та євреї. Практично закритою для українців залишалася служба в урядових установах і особливо у війську (офіцерському складі), де вакансії заміщувалися ледь не стовідсотково поляками. Позитивним наслідком такого становища стало те, що багато освічених молодих фахівців-українців були змушені облишити намагання знайти роботу в місті та йшли працювати у село, намагаючись сприяти його духовному розвитку.

Міжвоєнний час став особливим етапом у формуванні української нації, яка почала кристалізувати свою політично свідому інтелігенцію - назагал вихідців із села. Вона виступала носієм культури, звичаїв, традицій своєї нації в усіх сферах суспільної діяльності. В історично короткий час інтелігенція сформувала національну еліту: політичну, творчу, наукову, підприємницьку. Одним із джерел її поповнення було східногалицьке село. З сільських родин вийшло чимало вчителів, священників, науковців, інженерів, юристів, представників інших “вільних професій”, які послідовно обстоювали право українського селянства на повноцінний духовний і державний розвиток. Різноманітні виховні інституції - “Січ”, “Пласт”, “Сокол”, Марійські дружини та інші стали осередками духовного життя української молоді.

Значна частина галичан греко-католиків почала усвідомлювати свою національну окремішність уже не через православ'я, а через греко-католицизм. “Саме Українська греко-католицька церква протягом довгих століть відіграла роль генератора національної свідомості, провідника і носія української ідеї. Саме наявність альтернативної конфесії дозволила народу України зберегти свою етнічну самобутність, встояти під натиском зовнішніх деструктивних сил, спрямованих на денационалізацію українства”¹.

Аналізуючи національний спектр населення Східної Галичини міжвоєнного періоду, слід уникати застосування конфесійних критеріїв для етнічної ідентифікації. Подекуди ще мають місце ототожнення: поляки - римо-католики, українці - греко-католики й православні (правовірні), євреї - іудеї, німці - протестанти. Історичні документи свідчать, що конфесійні й національні параметри не завжди збігалися.

У повітах краю існували численні групи поляків греко-католиків, римо-католиків неполяків, німців - католиків, латинників (римо-католиків - українців), поляків - іудеїв тощо. Наприклад, важко з'ясувати дійсну кількість латинників через фальсифікації переписів населення 1921 й 1931 рр. - урядова статистика II Речіпосполитої прагнула переконати світ і польське суспільство у сприятливих й швидких темпах колонізації краю. На жаль, історичні джерела не дають достовірної інформації з цих питань і залишається лише висловлювати припущення про релігійні уподобання населення. Більшість населення повітів Східної Галичини (майже 60%) становили українці греко-католики, в Станіславському воєводстві цей показник сягав 70-75%².

Загальна кількість поляків греко-католиків у Галичині становила 463 тис., вони концентрувалися у парафіях *“на захід від Львова”*. Греко-католицьке духовенство виголошувало проповіді польською мовою й мало місце найбільше проявів латинської обрядовості, на чому наголошувалося у пастирському листі митрополита УГКЦ А.Шептицького *“Вірність традиції”* (1931 р.). Митрополита обурювали намагання місцевих душпастирів *“приблизитися до латинського обряду”* й створити із самого обряду *“прикру карикатуру”*. Наявність значної кількості поляків греко-католиків, як і українців римо-католиків, засвідчує, що в міжвоєнний період процес національної ідентифікації все ще тривав. Стосувалося це й етнічної групи так званих *“русинів”*, які переважно дрейфували до польської ідентичності³. Велика кількість змішаних польсько-українських родин сформувала своє неписане правило: у Галичині сини приймали, назагал, віру й національність батька, доньки - матері⁴.

Християнська мораль, яку сповідували галичани-українці, вчила бути чесним, крадіжки й брехня вважалися великим гріхом, за який рано чи пізно доведеться відповідати перед Богом і людьми. Негативна поведінка, необачні вчинки засуджувалися словом *“гріх”* як багатограним поняттям, що охоплювало порушення релігійно-моральних настанов, недобрі наміри, висловлювання тощо. Галичани-українці вірили в те, що повноцінне формування особистості дитини можливе тільки на основі духовних і моральних імперативів християнської етики. Типовою рисою галицької сільської родини було спільне проживання представників кількох поколінь. Шанобливе ставлення до батьків, престарілих людей, духовенства глибоко вкорінене в пам'яті народу й передавалося від покоління до покоління як неодмінний моральний імператив.

В основі традиційного родинного виховання завжди була праця, яка виступала мірилом духовних якостей людини. Важливу роль відігравали сімейні цінності: знання свого роду, повага до рідної домівки, батьківського слова, авторитету старших і священика. У галицькому селі, як правило, ніхто нічого ні в кого не крав, і тому на господарках були не замки, а різного роду

клямки від худоби, аби “не робила шкоду”. У селах взагалі не було прийнято замикаати двері, досить було приперти палицю до дверей - це означало, що нікого нема вдома⁵. Незнайомі люди, зустрічаючись на дорозі, обов’язково віталися: “Славайсу!”. У відповідь галичани-українці казали: “Слава на віки!”. Молодші зверталися до старших обов’язково на “ви”, не перебивали в розмові й ніколи не вживали лайки. Люди зважали на “сором та гріх” й боялися “докорів сумління” й того, що “люди скажуть?”. Будь-яку роботу український селянин розпочинав зі звернення “Боже допоможи!”. Людина, яка проходила поруч, була зобов’язана привітатися “Боже помагай”, на що лунала відповідь: “Дякую! Дай Боже здоров’я!”. Зазвичай повсюди лунало щире хліборобське - “Щастя Боже!”⁶.

Головним святом релігійних галичан-українців вважався Святий вечір. У цей день ніхто нічого не їв, окрім грудних дітей, всі постилися. Господині готували щонайменше дев’ять, але не більше дванадцяти страв, які подавалися під час вечері на стіл, покритий скатертиною, під якою розкладене запашне сіно. Згідно з біблійною легендою вважається, що Ісус Христос народився у Вифлеємі на сні, тому воно так шанується. При появі на небі першої зірки господар замикав усі входи у господарство - браму, фіртку від городу, ворота, щоб у цей, такий важливий вечір, не зайшов хтось із перехожих і не порушив родинного свята (хто не належав до родини, той у Святий вечір не бажаний в хаті).

Газда двору вносив до хати заздалегідь приготовлений сніп жита, пшениці або вівса - “дідуха”. Переступивши з ним поріг хати, вітався словами: “Добрый вечер!”. Уся родина відповідала: “Дай Боже, здоров’я!”. Потім клав “дідуха” під образами, в кут. “Дідух” стояв у хаті аж до Йордану. Господар запалював свічку й уся родина ставала навколішки перед образами до молитви. Після молитви він перший розпочинав вечерю - набирив ложку куті, хрестився і благословляв родину. Господар частину куті з ложки брав до уст, а решту кидав до стелі, щоб у наступному році був добрим урожай. Під час Святої вечері ніхто не смів зайти до стайні, бо в цей час худоба між собою “говорила”. Після вечері члени родини запихали свої ложки у “дідуха”, а діти залазили під стіл і на соломі мукали, бекали, іржали, квоктали, щоб худоба й птиця добре велася. Отже, у християнському святі зустрічалося чимало язичницьких елементів й суто побутових мотивів, які надавали йому особливих рис.

На Різдво всі жителі села, крім малят і немічних, сходилися до парохіяльної церкви на Всеношну й Службу Божу, що правилася священиком майже до самого ранку. Після відправи вся громада колядувала “Бог предвічний народився” й розходила по своїх домівках на снідання. З колядою починали ходити не скоріше як ополудні. Церковне братство, що колядувало на місцевий храм, спочатку з колядою приходило до священика, який їх благословляв і вручав їм ручний дзвінок. З колядою по хатах ходив і вертеп, який складався з десяти осіб: один ангел зі “звіздою” в руках, три пастухи, три царі, жид із козою, циган і чортик. Наколядовані гроші хором і вертепом ніхто собі не брав, за них купувалися книжки для читальні та сплачувалися витрати на інші потреби сільської громади. Ходили з колядою й окремі групи хлопців із шапками, які зображали Вифлеємську ніч: стаєнку, де народився Спаситель, Його Матір і старого Йосипа, царів, що прийшли поклонитися

Йому зі Сходу. Протягом трьох днів свят Різдва Христового лунали колядки - “Бог предвічний народився”, “Небо і земля”, “Бог ся рождає”, “На небі зірка”, “У Вифлеємі нині новина” та ін.

Різдвяні свята не всюди в Східній Галичині відбувалися однаково. Наприклад, на Бережанщині новорічна Служба Божа розпочиналася зі сходом сонця і хлопчики-засівальники свою роботу змушені були розпочинати на три-чотири години скоріше. На Коломийщині довге Богослужіння правилося у надвечір'я. Сільська молодь збиралася в хаті господаря, переважно там, де була дівчина на виддані, і переодягала одного з хлопців на дівчину. Так справляли “Маланку”. Менші хлопці аж до передполудня ходили по хатах й засівали вівсом, пшеницею, житом (з гречкою і просом, за народними віруваннями, можна було занести до хати бліх).

Народні звичаї на Щедрий вечір багато в чому повторювали Святвечір. У церкві правилася утренья з вечірнею, після якої священик посвячував воду, яку люди набирали у свої посудини й несли додому. Перед заходом сонця господар висмикував із “*діда*” колоски та зв'язував їх ниткою, робив кропило і кропив усіх присутніх у хаті. Після цієї “*циримонії*” приступав до кроплення сіней, комори, стайні, стодоли, пивниці, “*виганяючи з обійстя всяку нечисть*”.

На Йордан святити воду. Після Служби Божої, що розпочиналася перед світанком і завершувалася при сході сонця, паламар починав дзвонити в церковні дзвони, парубки, призначені “*березою*” (старшим парубком села), виносили з церкви хоругви, а дівчата образи. На чолі сільської процесії несли завітчаний хрест, хоругви й образи, а за ними йшли поважні газди зі Святим Євангелієм, священик із хрестом у руці, дяки. Церковне братство несло запалені воскові трійці, а за ними йшли всі вірні церкви. Процесія прямувала до видрівки, біля якої стояв заздалегідь приготовлений з льоду вирубаний хрест і велика бочка з водою.

Після ритуалу водосвяття священик кропив кропилом воду в бочці, видрівці, річці й усіх присутніх, які набирали воду у свої збанки, замаєні колосками вівса, пшениці, жита чи штучними квітами, й розходилися додому. Перед святковим сніданням кожний член родини мусив тричі пере-хреститися й випити кілька ковтків свяченої води.

На пости й м'ясниці (періоди в році, коли можна їсти м'ясо) влаштувалися забави з танцями та справлялися весілля. Таких м'ясниць у році було дві - зимова від Різдва аж до Великого посту, друга - перед Пилипівкою, тобто перед постом, що попереджує Різдво Христове. Крім згаданих двох довгих постів, існували ще два коротших - Петрівка й Спасівка.

Остання неділя посту перед Великоднем називається Вербною: в цей день люди святити в церкві шутку (вербу). Повернувшись із церкви, родичі вдаряли шуткою і приказували: “*Шутка б'є, не я б'ю, від нині за тиждень Великдень!*”. Між шутковою неділею й Великоднем усі українці готувалися до нього: білили хати, наводили порядок на обійсті, прали одяг, мололи зерно. У четвер, що зветься “*живним*”, кололи кабана (хто цілого для себе, а хто в спілці з іншими) й робили з нього ковбаси та інші м'ясні вироби. Увечері в четвер ішли до церкви на Страсті або Дванадцять євангелій. Священик клав плащаницю і вона там лежала аж до півночі проти неділі. Церква в селі

залишалася відчиненою і люди приходили для поклону - цілування плащаниці, коли хто зможе. Від Страстей до Великодня церковні дзвони заступало калатальце, зроблене з дерева: ним калатали цілий день молодші хлопці довкола церкви, а на зміну їм старші після заходу сонця до пізньої ночі били дерев'яними молотками в дошки на дзвіниці так сильно, що після свят полупані дошки змінювали на нові⁷.

Опівночі проти Великодня підносили плащаницю й обходили з нею тричі довкола церкви. Чотири найповажніші особи із сільської громади під звуки всіх дзвонів вносили її до церкви й священник розстеляв на престолі, після чого розпочиналася вечірня. Після Служби священник із процесією, а за ними всі парафіяни під звуки дзвонів і співу "*Христос Воскрес!*" обходили й святили паски (все, що люди принесли до церкви для свячення в кошиках: крашанки, писанки, галунки, ковбаси, солонину, сир, масло, шинку, сіль, кусок хрону, а маленькі діти баранчика, випеченого з тіста).

Не могло бути в найбіднішого галичанина-українця Різдва без куті, а Великодня без яєць і паски. У кожному селі було кілька жінок чи дівчат, що вміли майстерно малювати писанки (на відміну від крашанок - на сирих яйцях). Писанок у галицьких селах була велика кількість, але тільки одиниці - мистецькими витворами. Писанки виготовлялися з допомогою спеціального писальця і кольорового воску. Галунки - фарбовані на один колір яйця, робилися в кожній хаті. Фарбу "*добували*" з цибулиння, яблукової кори, соняшникових зерен, різноманітного зілля і "*хемії*", тобто хімічних речовин.

Заможні господарі галицького села приносили із собою до церкви торбину з "*малими пасками*", галунками, крашанками й обдаровували прошаків (старців, жебраків, погорільців, німечних), яких у той час немало збиралося з цілої округи. У кожному селі Східної Галичини був звичай вітати стрічного словами: "*Христос Воскрес!*", а у відповідь - "*Воістину Воскрес!*".

Після святкового Великоднього вітання молодь села сходилася на церковну площу, де розпочиналися сільські галицькі забави. Старші газди, нагодувавши худобу, домашню птицю, підходили дещо пізніше. Якщо молодь була зайнята гаївками, то поважні господарі обговорювали поточні справи, кепкували, "*політикували*". Гаївки - народні традиції, які тягнулися ще з дохристиянських часів і мали різноманітне смислове навантаження.

Другий день Великодня називався "*Поливаний понеділок*". Вважалося, що хлопець до сходу сонця має прийти до хати своєї нареченої і "*полити*" її "*парфумами*". Одночасно в цей день поливали водою будь-кого від малого до старого, хто тільки показався на вулиці. У цьому обряді, очевидно, збереглися давні слов'янські вірування, що влітку будуть падати дощі і вродиться добрий урожай, а також люди будуть чисті, здорові, сильні. На третій день свят молодь продовжувала водити на церковній площі коло з піснями, грати з "*пасом-ременем*", "*хованки*", у "*коня*", "*кота і мишку*" тощо.

У релігійні свята й святу неділю всі мешканці села обов'язково йшли зранку до церкви, а після Служби Божої, як до святині, прямували до читальні. Там дізнавалися про останні політичні новини, міняли книжки, проводили репетиції різних гуртків. Інтелігентна молодь, студенти, семінаристи самовіддано йшли в народ і пропагували національні ідеї, що українці - народ, нічим не гірший за поляків, "*німаків*" чи "*москалів*"⁸.

Греко-католицьке священство активізувало роботу гуртків проти-алкогольного й протинікотинного товариства “Відродження”, створеного 1909 р. на основі церковних братств тверезості. За прикладом Рогатина й Львова осередки товариства постали при семінарії Сестер Василянок у Яворові, Городенківській гімназії “Рідна школа” й ін. У січні 1928 р. започатковано видання журналу “Ми молоді”, що пропагував проведення різдвяних і великодніх свят “без горілки і пива”. Священики брали активну участь в організації місцевих плебісцитів щодо доцільності існування в селах корчм. Упродовж 30-х років ХХ ст. “Відродження” залишалося у десятці наймасовіших українських громадських товариств краю⁹. Маючи значний авторитет на селі, а також різноманітні засоби впливу на сільських мешканців, духовенство доклало чималих зусиль у заснуванні в селах кооперативних товариств і читалень.

Складовою офіційної політико-державної доктрини була так звана польська модель католицизму - передмур'я. Суть її полягала в тому, що саме “польське християнство” вважалося форпостом проти нехристиянського світу. Умовна межа проводилася вздовж лінії контактів католицизму й православ'я. Зміцнення “християнського муру” по “східних кресах” на практиці призводило до покатоличення українського населення “вогнем і мечем”. Православна церква у II Речіпосполитій зазнала репресій - “ревіндикації” (примусового навернення до католицизму православних і сектантів). У результаті цієї політики з 389 православних церков у 1914 р. наприкінці міжвоєнної доби залишилося лише 51. При цьому близько 200 православних церков було знищено, а 150 передано римо-католикам¹⁰.

Без сумніву, “ревіндикація” українського населення Волині, яку ініціювали і проводили польські війська, була відкритим свавіллям і насильством. Ця акція викликала великий резонанс серед українства. Залучення до її проведення римо-католицького духовенства і місцевого польського населення сприяло поширенню ворожості і ненависті до усіх поляків, а не лише до Польської держави.

Певну кількість віруючих серед українського населення (в першу чергу мішаних родин) здобула Римо-католицька церква, а також нечисленні “малі церкви”. Так, наприклад, 1927 р. на території Тернопільського воєводства сектантів нараховувалося 989 осіб. Вони концентрувалися переважно в трьох повітах: Зборів - 218, Збараж - 147, Радехів - 146 осіб. З них баптисти налічували 339, євангельські християни - 292, міжнародне товариство “Святого листа” - 253, адвентисти - 90, штундисти - 8, “Християнська громада” - 7 осіб. Як зазначено в архівних документах офіційного характеру, “секта баптистів не поширена у людності польській”¹¹.

У досліджуваний період посилювалися екстремістські течії серед галицько-української сільської спільноти. Своєрідна переоцінка суспільних цінностей штовхала її в обійми як крайніх правих політичних сил (Організації українських націоналістів), так і лівих (Комуністичної партії Західної України), а також протестантизму й атеїзму.

У планомірному процесі асиміляції українського населення Східної Галичини велика увага зосереджувалася на перманентному поширенні римо-католицької віри. Питання побудови костелів у великих селах і каплиць у менших вважалося невідкладною справою “державної ваги”. Зважаючи на

агресивний націоналізм колоністів-осадників й великодержавне честолюбство офіцерського корпусу, влада всіляко заохочувала збирання позик з метою побудови костелів у Галичині. Міністерство рільництва видавало загальні вказівки щодо продажу лісоматеріалів із державних лісів за надзвичайно низьку ціну. На допомогу старим ксьондзам надсилалися молоді й енергійні особи. Польська адміністрація на місцях всіляко заопікувалася і надавала допомогу в цій справі¹².

З вуст польських послів і партійних лідерів постійно лунали звинувачення на адресу “русинів” про “*нечувану кривду поляків*” у Східній Галичині. Субвенції з державного бюджету надавалися різноманітним польським установам із метою протистояти “*русинам, котрі давлять своєю експансією*”. Мільйонні суми грошей перераховувалися як з місцевих бюджетів, так і центрального на розбудову костелів і проведення численних благочинних акцій для “*кресов’яків*”. У кожному селі чи присілку з принаймні 3-4 родинами латинників негайно будувалася капличка або костьолок. Офіційно подавалося, що це відбувалося за ініціативою самих місцевих латинників й їхнім коштом. Насправді ж за цим стояли польське духовенство, політичні партії й громадські організації. Відбувалося це в той час, коли соціальні проблеми, пов’язані з масовим безробіттям українського селянства, вимагали бодай часткового вирішення. Але для зняття соціальної напруги коштів у бюджеті не знаходилося¹³.

Польська адміністрація намагалася впливати на духовне життя українців шляхом незначних субвенцій з державного бюджету окремим лояльним греко-католицьким священикам й сільським громадам. Так, мало місце поодинокі “*урочисте вручення представниками польської влади парохам і парафіянам грошей на будову церкви, за що селянами зложувалися велелюдні подяки та визнавалося позитивне відношення до Польської держави*”¹⁴.

Якщо взяти до уваги компактне проживання українських аграріїв на прабатьківській землі й спрощених, розпорошених поляків-осадників, то очевидними були різні можливості в побудові храмів. Однак останнім на допомогу поспішала держава. У галицьких містечках поляки мали значно сильніші позиції і більшу кількість культових споруд. Ситуація на селі була іншою. Так, Тернопільський воєвода звертався в різні інстанції Варшави з тим, щоби дозволили проводити навчання дітей римо-католицького віросповідання урокам релігії навіть тоді, коли їх було менше 12 осіб у класі: “*На терені воєводства релігія римо-католицька є синонім польськості, належати до римо-католицького костьолу означає тут те саме, що бути поляком*”. У відповідь надійшло розпорядження з вимогою забезпечити повноцінне навчання дітей римо-католицької релігії незалежно від кількості дітей та навіть у місцевості, де не було польського душпастиря¹⁵.

У духовній площині велася запекла боротьба за кількість віруючих тих чи інших конфесій. “*Вирвати*” з греко-католицького й “*навернути*” на римо-католицький обряд вважалося першочерговим завданням ксьондзів та польських військових. Командування полків отримувало вказівки щодо “*перетворення стрільців-русинів*” на прихильників римо-католицької віри. Цій меті підпорядковувалася щоденна копітка праця. “*Вторгнення у душі і серця*” українських селян, призваних у польську армію, розпочиналося з кількадечних екскурсій. Частина юнаків-селян не мали змоги побувати в

сусідньому воєводському місті, а не те, щоб подорожувати державою. “Прорив” у свідомості полягав через показ могутності й багатства Польщі. Офіцери своїм добрим ставленням мали усувати упередження, принесені з дому щодо поляків. Виховна програма робила позитивний наголос на спільному історичному минулому та пошуках “*шляхетного коріння*”, адже “*прикарпатська шляхта була і є польською, про що свідчать документи й історичні геральдичні джерела, і що вона повинна повернутися до віри своїх батьків*”¹⁶. Певні результати у “*наверненні*” (реполонізації) до польськості мали місце. Однак новобранці Війська Польського, учорашні українські селяни, віддавали перевагу збереженню власної національної ідентичності.

Галицька громадськість у міжвоєнний період широко відзначала День листопадового зриву 1918 р. - утворення Західно-Української Народної Республіки (1 листопада) й День злуки українських земель (22 січня). Крім громадсько-політичних урочистостей, актив села виступав ініціатором насипання символічних могил на честь полеглих патріотів і відправлення біля них молебнів. У 1934 р. у східногалицьких повітах прокотилася хвиля насипання могил-курганів на честь героїв, котрі полягли в боях за українську державність. Народні акції відбувалися без санкції влади. Греко-католицьке священство взяло найактивнішу участь і відправляло богослужіння. У відповідь влада накладала на клір великі штрафи в розмірі від 30 до 500 злотих. Крім того, адміністративному покаранню підлягали греко-католицькі священники “*за відправу богослужінь за душі полеглих у війні українських героїв*”. Такі відправи вважалися демонстрацією неприязні до Польської держави.

Отже, Греко-католицька церква відігравала важливу роль у національному вихованні галичан-українців. Духовенство організувало шкільництво, товариства взаємодопомоги, видавало підручники, теологічну й світську літературу, займалося громадськими справами, виступало об’єднаним центром прогресивних сил нації. Церква намагалася створити парохіяльні читальні в кожному населеному пункті з різноманітними гуртками: антинікотинними, антиалкогольними, спортивними, господарськими, театральними.

Релігійна ситуація в східногалицькому селі ускладнювалася строкатістю, насильницьким окатоличенням і репресіями польської влади щодо місцевого українського населення. Однак протистояння полонізації й асиміляції викристалізувало духовність, яка опановувала й згуртовувала сотні тисяч селян. Суспільно-політичне становище в краї характеризувалося суперечливими тенденціями, які проявлялися, з одного боку, в дальшому розмежуванні політичних сил, а з іншого - в їх консолідації на ґрунті духовності, осердям якої виступала Греко-католицька церква.

¹Резніт О. П., Лисенко О. С. Українська національна ідея і християнство. - К.: Богдана, 1997. - С.13.

²Державний архів Івано-Франківської області (далі - ДАІФО). - Ф.2. - Оп.1. - Спр.181. - Арк.37, 51.

³Історія релігії в Україні: У 10-ти т. / За ред. П.Яроцького. - К.: Світ знань, 2001. - Т.4. Католицизм. - С.427.

⁴Степень С. Поляки й українці в II Речіпосполитій: спроба діалогу// Україна і Польща: історична спадщина і суспільна свідомість: Матеріали Міжнародної наукової конференції (Кам'янець-Подільський, 29-31 травня 1992 р.). - К.: Либідь, 1993. - С.218-219.

⁵ДАІФО. - Ф.2. - Оп.1. - Спр.259.

⁶Левіцький В.М. Побут і повсякденність українських аграріїв Східної Галичини міжвоєнного періоду (1919-1939 рр.)// Схід. Аналітично-інформаційний журнал. - Донецьк, 2007. - С.53-56.

⁷Тимчук М. Обпалена земля. Історія села Грушки. - Тлумач, 1994. - С.45.

⁸Схід. Аналітично-інформаційний журнал. - Донецьк, 2007. - С.53-56.

⁹Марчук В. Церква, духовність, нація. Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. - Івано-Франківськ: Плай, 2004. - С.181.

¹⁰Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації ХІХ -ХХ ст.: Навч. посібник. - К.: Генеза, 2000. - С.190.

¹¹Державний архів Тернопільської області (далі - ДАТО). - Ф.231-сч. - Оп.1. - Спр.1046. - Арк.1-3.

¹²Сивіцький М. Історія польсько-українських конфліктів / Пер. з пол. Є.Петренка. - К.: Вид-во ім.Олени Теліги, 2005. - С.243.

¹³Центральний державний історичний архів України у м.Львові. - Ф.344. - Оп.1. - Спр. 72. - Арк.1, 7.

¹⁴ДАТО. - Ф.231-сч. - Оп.1. - Спр.3243. - Арк.8.

¹⁵Archiwum Akt Nowych (Warszawa). - Zeszyt "Ministerstwo Spraw Wnktrznych". - Sygn.911. - К.1, 5.

¹⁶Цит. за: Соціалістична культура Львівщини: Збірник архівних матеріалів (1939-1962). - Львів: Каменяр, 1964. - С.256.

Коростиль Н.Ж.

Сохранение собственной идентичности при чужденациональной власти: духовная жизнь украинского крестьянства Восточной Галиции 1921-1939 гг.

Рассматриваются основные факторы, которые способствовали формированию и сохранению национальной идентичности украинского крестьянства Восточной Галиции на протяжении 1921-1939 гг.

Korostyl N.G.

The preservation of own identity in the time of the strange regime: the spiritual life of the Ukrainian peasantry of The East Galychina 1921-1939

The work is devoted to the main factors, which promoted to the forming and preservation of the Ukrainian peasantry's national identity during 1921-1939.